

2—3 mars

Debatter m. m.

Torsdagen den 2 mars

Sid.

Svar på enkla frågor:

av herr Ahlmark om möjlighet för ledamot av riksdagen att samtala med företrädare för intagna å fängvårdsanstalt	3
av herr Svanström ang. kariesprofylaktiska åtgärder, m. m.	6
av herr Werner om tillvaratagande av njurar från personer som avlidit på sjukhus	8
av herr Eriksson, Karl-Erik, ang. utredningen rörande hälso-kontroll för de statsanställda m. fl.	9

Svar på interpellationer:

av herr Larsson, Thorsten, om ökat rättsskydd för den enskilde i mål om socialförsäkring	10
av herr Lundin ang. reseersättning i vissa fall vid sjukdom	14
av herr Eskilsson ang. domänverkets markförvärv	14

Interpellation av herr Ahlmark ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.	17
--	----

Meddelande ang. enkla frågor:

av herr Olsson, Johan, om värdebeständighet av livräntor till personer som skadats under militärtjänst	19
av herr Kristiansson, Axel, ang. medförande av besiktningssinstrument vid färd med traktor	19

Torsdagen den 2 mars

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 22 nästlidne februari.

Om möjlighet för ledamot av riksdagen att samtala med företrädare för intagna å fångvårdsanstalt

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet KLING erhöll ordet för att besvara herr Ahlmarks fråga om möjlighet för ledamot av riksdagen att samtala med företrädare för intagna å fångvårdsanstalt, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 23 februari kl. 15.00, och anförde:

Herr talman! Herr Ahlmark har frågat mig om jag anser att en riksdagsman som i studiesyfte besöker en fångvårdsanstalt bör beredas möjlighet att under ordnade former föra samtal med företrädare för de intagna.

En riksdagsman eller annan person som erhåller tillstånd att i studiesyfte besöka en anstalt bör enligt min uppfattning under rundvandring på anstalten kunna få ställa frågor till eller inleda kortare samtal med en intagen. Förutsättningen bör vara att den intagne inte blir störd eller besvärad av den uppmärksamhet som ägnas honom och helst att han själv på något sätt visar att han är intresserad av samtal med besökaren. Det är här i hög grad en fråga om naturlig takt och diskretion från besökarens sida. En helt annan sak är organiserade samtal mellan besökaren och de intagna, där olika vårdfrågor och interna anstaltsproblem ventileras. Sådana samtal bör som regel vara förbehållna justitieombudsmannen, justitiekanslern, ledamöterna i kriminalvårdens centrala näm-

der och övervakningsnämnder samt tjänstemän inom kriminalvården.

Beslut i frågor av detta slag fattas av kriminalvårdsstyrelsen eller av kriminalvårdsdirektör eller styresman enligt kriminalvårdsstyrelsens generella anvisningar.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min enkla fråga.

Bakgrunden till frågan är följande. Kumla fångvårdsanstalt är ett mycket omstritt fängelse. Från vissa håll anföras att den innebär stora förbättringar i jämförelse med andra fängelse typer. Men många har en annan mening. De senare anser att det är omöjligt att bedriva en effektiv vård inom en så jättelik anstalt som denna. Man tycker att bevakningen inom detta fängelse är alltför rigorös och att den personliga kontakten med de intagna blir alldeles för liten i den sterila miljön.

Kritikerna menar att fångvårdsanstalter bör vara mycket mindre, kanske avsedda för högst 100 interner, vilket kan jämföras med de 400—500 som Kumla fångvårdsanstalt är avsedd för.

Det finns ganska långtgående planer på flera nya fängelser av kumatyp. Arbetet med Österåkers fångvårdsanstalt är redan påbörjat och ytterligare fyra projekt håller på att diskuteras och planeras, även om riksdagen inte fattat något beslut i de enskilda fallen. Snart kommer vi emellertid alla här i riksdagen att tvingas ta ställning till om vi skall fortsätta att bygga ut jättelika fångvårdsanstalter av kumatyp eller om vi skall satsa på mindre anstalter av den typ, som en rad experter på kriminalvård förordar.

För att få en så allsidig bild som

Om möjlighet för ledamot av riksdagen att samtala med företrädare för intagna å fängvårdsanstalt

möjligt besökte jag Kumla fängvårdsanstalt den 20 februari i år. Besöket var planerat flera veckor i förväg. Jag fick se verkstäderna, de intagnas rum, isoleringscellerna, de underjordiska gångarna och mycket annat. Och jag fick tillfälle att diskutera problemen med ledningen för anstalten.

Men de människor, som all kriminalvård ändå till slut handlar om, fick jag inte träffa. Trots att jag i förväg vid flera tillfällen hade bett att få samtal med en grupp intagna, förvägrades jag detta efter beslut av kriminalvårdsstyrelsen i plenum.

Jag tyckte då och tycker fortfarande att det var ledsamt. Om man nämligen vill få objektiv uppfattning om hur en fängvårdsanstalt av kumlatyp i verkligheten fungerar, bör man höra alla parter, och de intagna är en av dessa.

Nu svarar justitieministern, att sådant får ske under själva rundvandringen. Var och en som varit med om ett sådant besök vet att det av praktiska skäl inte går att stjåla sig till mer än någon kort minut vid en snabb rundvandring vilket inte är tillräckligt för att få ett givande samtal. Organiserade samtal anser justitieministern skall vara förbehållna vissa myndigheter, men riksdagsmän skall som regel inte få sådana tillstånd.

Det är ett anmärkningsvärt negativt besked. Jag vill därför ställa en följdfråga till justitieministern: Hur skall en riksdagsman kunna få en allsidig bild av en anstalt av kumlatyp, om han inte i så ordnade och avspända former som möjligt får lyssna också till de intagnas egen uppfattning i saken?

Herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det tycks helt och hållet ha förbigått herr Ahlmark, att vi i går hade en stor debatt i denna kammarområde om hela vår kriminalvård. Vi dis-

kuterade även anstalter, och vi diskuterade bl. a. Kumla. Varför tog herr Ahlmark inte upp detta problem då, utan kommer i dag i samband med en enkel fråga, som gäller om organiserade besök med journalister och fotografer skall tillåtas på våra fängvårdsanstalter?

Vad var det herr Ahlmark hade begärt? Jo, tillsammans med en journalist ville herr Ahlmark besöka Kumla den 20 februari, och det fick herr Ahlmark tillstånd till, under ordinarie arbetstid. Avslaget gällde herr Ahlmarks önskan att få de intagna samlade på kvällstid för överläggningar och samtal med herr Ahlmark och denne journalist.

Nu hör det till saken, att specialavdelningarna på kumlaanstalten blev färdiga vid årsskiftet. Kort därefter började de mest nedslitna avdelningarna på Långholmen, de s. k. nattcellsavdelningarna, att avvecklas. Flertalet av dem som var intagna på dessa avdelningar på Långholmen fördes successivt över till Kumla. I samband med det har vissa störningar inträffat, bl. a. ett par strejker. Sådana störningar uppstår ofta, då en anstalt på en gång får ta emot ett större antal intagna från annat håll. Det uppträder då gärna gruppbildningar bland internerna, och det tar erfarenhetsmässigt viss tid för de nykomna att anpassa sig till den ändrade miljön. Den uppmärksamhet som anstalten i Kumla har varit utsatt för i den allmänna diskussionen har inte gjort omställningsprocessen lättare.

Personalen på anstalten, som utför ett mycket värdefullt arbete under svåra förhållanden, är hårt ansträngd. Studiebesöken på kumlaanstalten måste därför för närvarande inskränkas till ett absolut minimum.

Det är tänkbart att det senare, när förhållandena har stabiliserats, skall bli möjligt att visa anstalten, både för studiegrupper och för enskilda intres-

Om möjlighet för ledamot av riksdagen att samtala med företrädare för intagna
å fångvårdsanstalt

serade. Men vad anstalten, intagna och personal, just nu främst behöver är lugn och arbetsro. Den behöver dessutom slippa privata reklamjippon.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Jag antar att justitieministern helt enkelt är illa informerad och att hans överdrivna uttalanden här på slutet beror på att han inte är informerad.

När vi diskuterade kriminalvårdspolitikerna i går, gällde ju debatten inte de fyra anstalter av kumlatyp som håller på att planeras. De problemen kommer vi säkert att få diskutera vid ett senare tillfälle.

Vad jag nu vill försöka få en bild av är om det är rimligt att bygga ut ifrågavarande fyra anstalter på det sätt som planerats. Jag har för närvarande ingen bestämd uppfattning om kumlaanstalten är bra eller inte, men jag vill bilda mig en så allsidig uppfattning härom som möjligt.

Justitieministern har också fel när han säger, att det var en journalist med. Det var tidningar som begärde att få ha en representant med, men de fick avslag av kriminalvårdsstyrelsen, så det kom inga tidningsmän med. Jag hade inte med den saken att göra — tidningarna fick gå direkt till kriminalvårdsstyrelsen. Detta kan man sålunda inte alls skylla på.

Vidare säger statsrådet Kling, att jag ville att de intagna skulle samlas på kvällstid. Det var inte alls fråga om att samla *alla* de intagna, vilket är praktiskt taget omöjligt att göra under ordnade former. Det gällde i stället en liten grupp företrädare för de intagna — kanske fyra, fem, sex stycken. Det hade mycket väl gått att samla dem vid den tidpunkten.

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå att personalen var pressad under dessa veckor, och jag skulle mycket väl kunnat acceptera kriminal-

vårdsstyrelsens utslag om man sagt: O.K. — den 20 februari är ingen bra dag, men kom igen en senare dag så skall vi försöka ordna det här och ge en så objektiv och allsidig bild som möjligt.

Det har man inte gjort. Kriminalvårdsstyrelsens beslut, fattat i plenum, gäller ju något helt annat. Man har sagt att man litet längre fram skall bereda tillfälle för samtliga länets riksdagsmän att vid ett och samma tillfälle få träffa företrädare för de intagna. Vi är sammanlagt 13 riksdagsmän som företräder Örebro län. Menar man att en så stor deputation skulle anlända till Kumla för att diskutera med en grupp intagna? Alla borde inse att det är omöjligt att med så många besökare på en gång föra ett avspänt och naturligt samtal med en grupp interner.

I detta sammanhang är det väl en grundregel vid besök: var inte för många, det skapar stelhet och svårighet med kontakterna. Det har man också tidigare förstätt från kriminalvårdsstyrelsens sida. Man har sagt att man »ogärna och med mycket strama villkor beviljar studiebesök för större grupper» — och med »större grupper» menar man 10—12 personer och däröver. Men de »strama villkoren» skulle man alltså ha just när riksdagsmännen kommer på studiebesök.

Det är en egendomlig princip tycker jag, herr justitieminister, att samtliga riksdagsmän från det län där anstalten är belägen skall vid ett och samma tillfälle få besöka den. Det skulle betyda, att vid besök på en anstalt i Stockholms län skall 29 riksdagsmän komma i grupp, vid besök på en anstalt i Göteborg skall 20 stycken komma, och när det gäller anstalten i Kumla skulle det alltså vara 13 riksdagsmän.

Menar verkligen justitieministern att de riksdagsmän, som av helt seriösa skäl vill sätta sig in i en viktig kriminalpolitisk fråga skall behöva arbeta på så godtyckliga och absurda villkor?

Ang. kariesprofylaktiska åtgärder, m. m.

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Herr Ahlmark tycks ha helt missförstått mig om han tror att jag tänker tvinga alla Örebro läns riksdagsmän in på en fångvårdsanstalt! Det har jag absolut inte haft för avsikt att göra. Kriminalvårdsstyrelsen är också helt främmande för en sådan tankegång.

Men tillåt mig citera några ord ur ingressen till kriminalvårdsstyrelsens rundskrivelse från 1965 till styresmännen för anstalterna om studiebesök vid fångvårdsanstalter och häkten. Så här låter det: Det har hos kriminalvårdsstyrelsen klagats över att särskilt vid de nya och centralt belägna anstalterna tjänstemännens tid tas så hårt i anspråk av dessa besök att deras egentliga arbeten för de intagnas bästa blir lidande. Talesmän för de intagna har vidare anmärkt att de blir uttittade som utställningsföremål och som djur i en djurpark.

Herr **AHLMARK** (fp):

Herr talman! Jag tror inte alls att justitieministern vill tvinga några riksdagsmän att komma till en fångvårdsanstalt. Men däremot vill han tvinga enskilda riksdagsmän, som i så naturliga och avspända former som möjligt vill ha samtal med de intagna, att få sitt sammanträffande tillsammans med en stor deputation att sådana samtal faktiskt blir omöjliga.

Jag vill också jämföra med den skrivelse från 1965 som justitieministern hänvisade till. Justitieministern säger i sitt svar, att samtal med de intagna skall ske och kan ske under själva rundvandringen. Ser man då på vad kriminalvårdsstyrelsen sagt så finner man där en rakt motsatt uppfattning. Den skriver så här: »Passerandet genom anstalten bör ske raskt. Besökarna bör gå under största möjliga tystnad, utan att närgånget granska eller tilltala de intagna, endast se in i men undvika att beträda av intagna bebod-

da rum samt spara sina frågor till dess rundvandringen avslutats.»

Justitieministern ger mig alltså rådet att samtala med de intagna under rundvandringen. Kriminalvårdsstyrelsen säger: spara samtalen till efter rundvandringen!

Herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Det bevisar bara min stora generositet gentemot besökande riksdagsmän på våra fångvårdsanstalter.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. kariesprofylaktiska åtgärder, m. m.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING** erhöll ordet för att besvara herr *Svanströms* fråga angående kariesprofylaktiska åtgärder, m. m., vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 22 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Svanström har frågat, om jag är beredd att genom tilläggsdirektiv eller på annat sätt låta den nyligen tillsatta utredningen angående folktandvårdens ställning och organisation m. m. också pröva frågan om väsentligt utökade resurser för kariesprofylaktiska åtgärder och förebyggande verksamhet i fråga om andra tandsjukdomar.

Enligt min mening är det i dag en av de viktigaste uppgifterna inom tandvården att utnyttja de kunskaper vi har om förebyggande åtgärder mot tandsjukdomar, speciellt karies. Det är naturligt att folktandvården och särskilt den organiserade barntandvården spelar en ledande roll på detta område. Det ingår i folktandvårdsutredningens uppdrag att utreda och lägga fram förslag i fråga om omfattningen och karaktären av folktandvårdens förebyggande verksamhet. Därvid blir

också frågan om behövliga resurser för profylaktiska åtgärder aktuell. För detta behövs alltså inte några tilläggsdirektiv.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min enkla fråga.

När jag läste de direktiv som den nyligen tillsatta utredningen hade fått, kunde jag inte finna att man speciellt eller samtidigt med behandlingen av andra frågor också hade att ta ställning till den kariesprofylaktiska verksamheten. Statsrådets svar torde nu med all tydlighet visa, att statsrådet avser och menar att detta är utredningens uppgift. Det gör ju att min tacksamhet blir ännu större. Jag hoppas och tror att statsrådets yttrande kommer till utredningens kännedom — i vad som tidigare skrivits är detta nämligen inte så klart utsagt; man hänvisar endast till den tidigare sjukförsäkringsutredningens direktiv, och den utredningen har bl. a. sysslat med dessa frågor.

Herr statsrådet och jag är alltså överens, och det finns då ingen anledning att vi tar upp tiden med att i onödan övertyga varandra om hur nödvändig denna profylaktiska verksamhet är. Jag skulle bara vilja göra ett par randanmärkningar, herr statsråd.

Statsrådet talar om de kunskaper vi har. Jag har vid flerfaldiga tillfällen här i riksdagen efterlyst en ökad statlig forskningsverksamhet på detta område. Någon sådan har tyvärr inte kommit till stånd, utan forskningen bedrivs på ett förnämligt sätt av enskilda forskare, men det samlande greppet saknas alltså.

Det är också en annan fråga jag ville ställa: Är statsrådet beredd att i framtiden anvisa ökade medel till denna verksamhet från statens sida? De medel som nu står till medicinalstyrelsens förfogande för ändamålet är

Ang. kariesprofylaktiska åtgärder, m. m. enligt styrelsens och min och många andras mening alldeles för små för att en effektiv verksamhet skall vara möjlig.

Det är alltså min förhoppning att en ytterligare förbättrad verksamhet på detta område skall bli möjlig. Med den förhoppningen ber jag att än en gång få tacka för svaret.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag har påpekat att det ingår i folktandvårdsutredningens uppdrag att framlägga förslag beträffande omfattningen och karaktären av folktandvårdens förebyggande åtgärder. Det står klart angivet, att de sakkunniga förutsättningslöst skall behandla och lägga fram förslag rörande folktandvårdens verksamhet och organisation. De bör också överväga vad som har anförts av 1961 års sjukförsäkringsutredning och under remissbehandlingen av dess betänkande. De förebyggande åtgärderna är klart uppmärksammade, och i direktiven understryks den profylaktiska verksamhetens stora betydelse för tandvårdsbehovet.

Jag skall, herr talman, inte uppehålla mig längre vid vad direktiven i detta avseende innehåller.

Så tar herr Svanström upp en helt ny fråga, som han alltså inte har ställt tidigare. Därför skall jag inte nu gå in i någon debatt om ökade statliga anslag till forskning etc. Jag vill dock göra ett påpekande: vi har goda kunskaper om hur man motverkar den mest utbredda av våra tandsjukdomar, nämligen karies. Vi vet att god munhygien och goda kostvanor är betydelsefulla, och upplysningsverksamheten om detta har också visat sig vara av värde just för att minska kariesfrekvensen.

Herr Svanström kanske vet att speciellt intresse under senare år har knutits till den fluoranvändning, som har börjat tillämpas i bl. a. skolorna. Man är nu inom den organiserade barn-tandvården på många håll i färd med

Om tillvaratagande av njurar från personer som avlidit på sjukhus

en systematisk lokal fluorapplikation genom t. ex borstning eller pensling av tänderna eller sköljning av munnen med fluorlösning.

Vi vet också att det har kunnat fastställas att detta lett till en avsevärd minskning av kariesangreppen. Resultaten är alltså på dessa områden lovande.

Ett annat spørsmål som jag inte heller skall ta upp i detta sammanhang eftersom herr Svanström inte tog upp det i sin fråga, är fluorideringen av dricksvattnet. Jag har under senare tid vid flera tillfällen haft möjlighet att diskutera denna fråga i riksdagen, och detta är något som i hög grad hör samman med de profylaktiska metoderna.

På upplysningsverksamhetens område har medicinalstyrelsen ett anslag, som till en del kan användas för bl. a. upplysning om tandvården och om förebyggande åtgärder i detta avseende.

Herr talman! Jag har i dag besvarat herr Svanströms fråga, och jag låter mig i övrigt nöja med de kommentarer jag under debatten avgivit på de andra spørsmål han riktat till mig.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Eftersom jag tror att jag tidigare inte helt utnyttjade de tre minuterna, ber jag att få tacka herr statsrådet även för den senaste utläggningen i denna fråga.

Vi får väl alla tillfälle att återkomma till dessa problem. De är tydligen inte helt lösta.

Professor Erik Welander vid tandläkarhögskolan i Stockholm framhåller nämligen enligt ett tidningsreferat följande: »Över 400 000 barn står utan möjlighet att få åtnjuta folktandvård. För ett par år sedan kunde knappt 3 procent av förskolebarnen i landet tas emot. Detta är så mycket allvarligare som det just är den förebyggande tandvården som är den viktigaste. Karies-sjukdomarna sätter in redan innan bar-

net fyllt två år. Av treåringarna har 70 procent kariesade tänder, av 5—6-åringar 85—90 procent. Sedan närmar man sig snabbt 100 procent i högre åldrar.»

Detta är verkligen skrämmande siffror.

Jag tackar herr statsrådet ånyo för de uppgifter jag fått.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Med anledning av herr Svanströms sista inlägg vill jag bara påpeka, att vi ju tillsatt en utredning för att bl. a. ta upp de frågor, som berör folktandvårdens resurser och inte minst skoltandvårdens.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om tillvaratagande av njurar från personer som avlidit på sjukhus

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Werners fråga om tillvaratagande av njurar från personer som avlidit på sjukhus, vilken fråga inlagts i kammarens protokoll för den 24 februari, och anförde:

Herr talman! Herr Werner har frågat, om jag anser något initiativ påkallat och möjligt att — i sjukdomsbekämpande syfte när det gäller svårt njursjuka — tillvarata njurar från personer, som avlidit under sjukhusvistelse.

Som jag nämnde i mitt svar till herr Werner vid frågestunden den 9 februari i denna kammare på en fråga om förstärkning av resurserna för behandling av svårt njursjuka, förväntas medicinalstyrelsen före den 1 juli i år komma in med en utredning om behovet av medicinska vårdresurser för njursjuka. Enligt vad jag erfarit kommer i det sammanhanget också att bl. a. behandlas frågan om njurtransplanta-

Ang. utredningen rörande hälsokontroll för de statsanställda m. fl. tion och de problem som uppstår när det gäller att anskaffa njurar för sådan verksamhet.

Den rättsliga sidan regleras i lag den 14 mars 1958 om tillvaratagande av vävnader och annat biologiskt material från avliden person.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet Aspling för svaret på min fråga. Denna kan betraktas som en följdfråga till den fråga, vilken jag ställde till statsrådet den 9 februari. Den gången diskuterade vi i första hand utbyggnaden av dialysorganisationen.

Det nämndes i svaret vid det föregående tillfället inte något speciellt om njurtransplantation, och bakgrunden till att jag följer upp frågan med den i dag besvarade frågan är det uttalande som professor Curt Franksson vid serafimerlasarettet gjorde i Dagens Nyheter för ett par veckor sedan, där det hette: »Ett rutinmässigt tillvaratagande av njurarna från avlidna på våra sjukhus och en utbyggd dialysorganisation skulle rädda många människor med funktionsskadade njurar till livet.»

Jag är alltså tillfredsställd med det svar, som jag har fått i dag, om att den utredning som socialministern hänvisade till den 9 februari också kommer att behandla denna del av de njursjukas problem.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. utredningen rörande hälsokontroll för de statsanställda m. fl.

Herr statsrådet och chefen för civildepartementet GUSTAFSSON erhöll ordet för att besvara herr *Karl-Erik Erikssons* fråga angående utredningen rörande hälsokontroll för de statsanställda m. fl., vilken fråga intagits i

kammarens protokoll för den 22 februari, och yttrade:

Herr talman! Herr Karl-Erik Eriksson har ställt följande fråga till mig: När kommer den år 1963 tillsatta utredningen rörande hälsokontroll för de statsanställda m. fl. att offentliggöra sina resultat, bl. a. bearbetningen av resultaten från den försöksverksamhet med hälsoundersökning av statsanställda, som ägde rum under tiden februari 1965 till mars 1966?

Utredningen har i mars 1966 avslutat den del av försöksverksamheten som består av provtagningar och läkarundersökningar. Härefter har arbetet inriktats på att komplettera undersökningsmaterialet med resultaten från sådana specialistundersökningar som föranletts av remisser från försöksverksamhetens undersökningsläkare. Materialet har vidare förberetts för automatisk databehandling. Delrapporter, som belyser olika sidor av försöksverksamheten, kommer att publiceras efter hand som de färdigställs. Det bedöms möjligt att börja redovisningen för försöksverksamheten under hösten detta år.

Mot bakgrunden av en bedömning av samhällets insatser främst på hälsokontrollens område har utredningen nu att ta ställning till det framlagda materialet. Avgörande för detta ställningstagande blir givetvis främst de rön och erfarenheter som framkommit genom försöksverksamheten. Utredningsarbetet kan beräknas bli avslutat tidigast under år 1968.

Herr ERIKSSON, KARL-ERIK, (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Gustafsson för svaret på min fråga. Det är med en viss besvikelse som jag tar del av slutorden i svaret, att utredningen inte blir klar förrän 1968.

Direktiverna till denna utredning gavs ju 1963 av dåvarande civilminister Lindholm. Han framhöll i dessa direk-

Om ökat rättsskydd för den enskilde i mål om socialförsäkring

tiv att de sjukvårdsförmåner, som fanns, av personalorganisationerna ansetts icke ge ett medicinskt fullt tillfredsställande skydd för de anställdas hälsa. I den löneuppgörelse som då träffades med de statsanställdas huvudorganisationer togs då in ett avsnitt om att en utredning angående hälsokontroll skulle ske.

Genom en hälsoundersökning skulle man kunna upptäcka vissa sjukdomar tidigare och den sjukvårdande verksamhet som redan innefattas i de anställdas förmåner kunde insättas i ett tidigare stadium.

I mitt hemlän, Värmland, utfördes 1963—1964 i samråd med medicinalstyrelsen och landstinget försöksverksamhet med allmän hälsokontroll.

Intresset för frivillig hälsokontroll har varit stort, och i den allmänna debatten har många experter uttalat sig. I allmänhet är väl experterna av den uppfattningen att man för dagen inte kan säga, att allmän hälsokontroll generellt kan garanteras ge fullständiga upplysningar om hälsotillståndet. Man är dock i allmänhet överens om hälsoundersökningarnas stora värde. Det är därför med tillfredsställelse jag konstaterar att i statsrådets svar ges löfte om att rön från verksamheten kommer att publiceras så snart de bearbetats.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om ökat rättsskydd för den enskilde i mål om socialförsäkring

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Thorsten Larssons* interpellation om ökat rättsskydd för den enskilde i mål om socialförsäkring, och nu anförde:

Herr talman! Herr Thorsten Larsson har i en interpellation behandlat parts-

ställningen i försäkringsdomstolen och frågat, om jag anser det angeläget och brådskande att den i interpellationen berörda frågan blir löst samt om jag vill redogöra för vilka åtgärder som vidtagits med anledning av riksdagens skrivelse den 9 november 1965 (nr 347) och när man kan vänta att förslag i frågan föreläggs riksdagen.

Mål kan föras upp till försäkringsdomstolen dels genom att den som saken rör överklagar beslut av riksförsäkringsverket, försäkringsrådet eller arbetsmarknadsstyrelsen, dels genom att riksförsäkringsverket eller arbetsmarknadsstyrelsen begär att försäkringsdomstolen skall pröva ett beslut som verket eller styrelsen fattar. Detta sistnämnda förfarande, som kallas underställning, kan riksförsäkringsverket eller arbetsmarknadsstyrelsen använda om det för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt att saken prövas av försäkringsdomstolen eller det annars finns särskilda skäl för sådan prövning.

Bestämmelserna om underställning kom till för att i viss mån vara en ersättning för att det inte finns någon som kan överklaga de lägre instansernas beslut i försäkringens intresse. I samband med tillkomsten av lagen om försäkringsdomstol och lagen om allmän försäkring övervägdes att införa ett allmänt ombud, som skulle bevaka det allmännas rätt vid försäkringsdomstolen. Statsmakterna godtog dock inte denna tanke. Som huvudskäl anfördes att man saknade erfarenhet av besvär förfarandet i försäkringsdomstolen.

Vid 1965 års riksdag väcktes motioner av bl. a. herr Larsson med yrkande att riksdagen skulle begära förslag om inrättande av allmänt ombud eller annan instans, med uppgift att vid försäkringsdomstolen tillvarata främst de enskildas rätt, samt att det i samband därmed skulle företas en översyn av besvär- och underställningsförfarandet i övrigt vid försäkringsdomstolen.

Försäkringsdomstolen, som yttrade

Om ökat rättsskydd för den enskilde i mål om socialförsäkring

sig över motionerna, ansåg att man numera hade sådana erfarenheter av besvärssystemet, att frågan om åtgärder för att förbättra tillvaratagandet av såväl det allmännas som de enskildas intresse vid försäkringsdomstolen kunde prövas och tillstyrkte en förutsättningslös utredning. Andra lagutskottet förordade en utredning i enlighet med försäkringsdomstolens förslag. Riksdagen godkände utskottets utlåtande och gav i den av herr Larsson nämnda skrivelsen till Kungl. Maj:t som sin mening till känna vad utskottet anfört.

Den fråga som togs upp i motionerna avsåg något annat än det allmänna ombud som diskuterades vid tillkomsten av lagen om försäkringsdomstol och lagen om allmän försäkring. Vad det gäller i motionerna och som riksdagen bl. a. förordat en utredning om är kostnadsfri rättshjälp i försäkringsdomstolen. Denna fråga hör samman med de större frågorna om kostnadsersättning för part och fri rättshjälp i förvaltningsförfarandet över huvud taget. Spörsmål i samband härmed övervägs inom justitiedepartementet vid prövningen av betänkandena med förslag till lag om förvaltningsförfarandet (SOU 1964: 27) och om rättegångshjälp (SOU 1965: 13). Jag anser det inte lämpligt att frågan om rättshjälp för enskilda parter tas upp särskilt för försäkringsdomstolen. Riksdagsskrivelsen är därför tills vidare beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Förfarandet i försäkringsdomstolen är anordnat så att det skall vara så billigt och bekvämt för de enskilda som möjligt. Förfarandet är i regel skriftligt. Inga större krav ställs på inlagornas beskaffenhet. Domstolen är skyldig att verka för att utredningen blir så fullständig som behövs och får själv föranställa om bevisning. Jag tror inte man kan säga att det var till nackdel för de enskilda att man inte inrättade ett allmänt ombud i enlighet med vad som diskuterades i samband med domstolens tillkomst. Inte heller tror

jag att de enskilda parterna har några speciella svårigheter att få sin rätt tillgodosedd vid försäkringsdomstolen.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag vill här framföra mitt tack till socialminister Aspling för svaret.

Jag vore emellertid inte riktigt rättvis mot vare sig statsrådet eller mig själv, om jag sade att jag var helt nöjd med det. Svaret är utförligt men avser till en del andra avsnitt än dem jag egentligen frågade om. Jag tänker då närmast på frågan om fri rättshjälp, som nämns här i svaret, men den frågan är ju egentligen inte någon huvudfråga. Den finns vare sig med i motionerna eller i utskottets utlåtande. Där emot ingick den i riksförsäkringsanstaltens yttrande. Den fria rättshjälp kan säkerligen vara intressant. Den är redan relativt tillfredsställande formad genom exempelvis landstingens försorg om fri rättshjälp.

Nej, vad jag här gärna vill diskutera med statsrådet är huruvida rättsförfarandet på socialförsäkringens område är till alla delar så bra som statsrådet i sitt svar tycks göra gällande.

Statsrådet klargör att den, som saken rör, kan överklaga beslut av riksförsäkringsverket, arbetsmarknadsstyrelsen eller försäkringsrådet. Fall kan även granskas genom underställningsförfarande från de två förstnämnda instanserna till försäkringsdomstolen. Det låter bra, men i många fall är det inte tillräckligt. Klientelet utgöres ofta av gamla och ibland dessutom sjuka människor, vilka mera sällan har förmåga att överklaga, även om de anser sig orättvist behandlade. Det finns i riksdagshandlingarna interpellationer med exempel på fall där vederbörande borde ha rönt en annan behandling. Detta kan ju inte socialministern vara ovetande om. Likaså har frågan om vårdnadsbidrag till de handikappade och tillämpningsföreskrifterna i det

Om ökat rättsskydd för den enskilde i mål om socialförsäkring

sammanhanget behandlats i riksdagen i syfte att åstadkomma nya anvisningar. Först därefter har det, måste jag säga, blivit litet rim och reson på handläggningen av de ärendena.

Man kan ju här fråga: Varför underställde inte riks-försäkringsverket sådana frågor försäkringsdomstolens prövning? Ett allmänt ombud skulle här kunna ingripa på ett tidigare stadium och föra upp frågorna till försäkringsdomstolen. Jag vill också ställa en annan fråga: Hur många ärenden om enskilds rätt har verket fört upp till prövning i försäkringsdomstolen?

Det jag nu har sagt gäller mest den enskildes rätt. Får jag sedan övergå till det allmänna ombudets granskning från det allmännas sida. Även det problemet är givetvis aktuellt. Två lagråd har uttalat sig för ett sådant allmänt ombud, och jag citerar ur yttrandena: »Självfallet är att det skall åligga allmänt ombud icke blott att bevaka det allmännas rätt utan även att övervaka att gällande bestämmelser tillämpas riktigt, varvid ombudet skall tillse att jämväl försäkrades intresse blir tillgodosett.» Detta är ganska tydligt och klart uttryckt.

Riks-försäkringsverket avstyrkte i sitt remissyttrande bifall till motionerna i ärendet. Får jag säga till statsrådet, att det nästan var väntat. Däremot tillstyrkte försäkringsdomstolen en förut-sättningslös utredning, såsom statsrådet mycket riktigt anför i svaret.

Jag tillåter mig att göra ännu ett citat för att klarlägga vad riksdagen har beslutat i detta sammanhang. Utskottet skrev: »Enligt utskottets mening kan det vara befogat att nu närmare granska de frågor som aktualiserats genom motionerna. Utskottet vill därvid förordna att problemkomplexet i sin helhet blir föremål för en förut-sättningslös utredning i enlighet med försäkringsdomstolens förslag.»

Det var här jag blev litet frågvis om vad statsrådet ämnade göra med anledning av riksdagens skrivelse. Jag

får alltså nu beskedet, att det inte synes lämpligt att frågan om rättshjälp för enskilda parter vid försäkringsdomstolen tas upp särskilt. Men är det inte just här vi har det speciella förhållande, som lagråden och domstolen själv anser att det nu är tid att ändra på? Och jag vill än en gång betona att riksdagen har instämt i detta. Försäkringsdomstolen får inte enskilda fall till behandling, om inte överklagande sker. Inte heller kan domstolen själv begära att få ett ärende sig tillställt för prövning, om fallet på andra vägar skulle komma till domstolens kännedom. Kan då statsrådet verkligen anse, att ett sådant förhållande är tillfredsställande? Menar statsrådet att inte här föreligger just speciella svårigheter för de enskilda parterna att få sin rätt prövad? Det är i varje fall för mig mycket förvånande, att ett enhälligt utskottsutlåtande och en enhällig riksdagsskrivelse inte föranlett några åtgärder.

Jag får kanske lov att ställa ytterligare en fråga: Överväger man i socialdepartementet andra åtgärder av tillsynsbefogenhetskaraktär?

Herr talman! Jag ber än en gång få tacka för svaret.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill först betona att varje enskild medborgare i vårt land, som anser att en försäkringsfråga har gått honom eller henne emot, kan vända sig till domstolen och få den prövad. Försäkringsdomstolen är ju mycket allsidigt sammansatt, och man kan med fullt fog, herr Larsson, göra gällande att dess prövning är grundlig, allsidig och objektiv.

Herr Larsson tar i denna debatt också upp frågan om allmänt ombud i samband med mål i försäkringsdomstolen, och jag vill på denna punkt göra några tillägg utöver vad jag anfört i mitt interpellationssvar. Eftersom herr Larsson omnämner frågan om ett allmänt ombud i samband med försäkrings-

Om ökat rättsskydd för den enskilde i mål om socialförsäkring

domstolens tillkomst, vill jag erinra om att i stort sett följande tankegång låg bakom det förslag, som bland andra lagrådet uttalade sig för.

Den som gör anspråk på en försäkringsförmån eller blivit ålagd avgiftsskyldighet kan överklaga ett beslut, som han anser gått honom emot, men det finns ingen som kan överklaga ett beslut vilket kan antas vara förmånligare för en försäkrad eller avgiftspliktig än vad lagens regler anser. Av denna anledning ansågs det finnas skäl för att ha ett allmänt ombud, som skulle bevaka det allmännas rätt vid försäkringsdomstolen.

Det allmänna ombudet var inte tänkt som något rättegångsombud för de försäkrade, utan hans huvuduppgift skulle vara att ta till vara det allmännas intresse mot de försäkrade.

Försäkringsdomstolen yppade dock i ett remissyttrande farhågor för att ett allmänt ombud skulle rubba jämvikten i processen, eftersom hans motparter ofta skulle vara gamla eller sjuka människor med små möjligheter att tillvarata sina intressen.

Såsom jag redan framhållit i mitt svar, tror jag inte att de enskilda parternas intresse blev lidande på att vi inte fick det allmänna ombud, som diskuterades vid försäkringsdomstolens tillkomst. Det är klart att det ibland kan finnas behov av rättegångsbiträde för att föra talan i försäkringsdomstolen. Förslaget om ett allmänt ombud med huvudsaklig uppgift att tillvarata de enskildas rätt för dock över saken på ett mycket stort fält, nämligen frågan om ersättning för partkostnader och fri rättshjälp inom hela vårt förvaltningsförfarande. Jag tror inte, såsom jag redan anfört, att det finns förutsättningar för att lösa denna fråga isolerat för försäkringsdomstolen.

Herr talman! Låt mig göra ett tillägg. Självfallet skulle det allmänna ombudet liksom alla statliga tjänstemän i vårt land vara skyldigt att uppmärksamma fel, som länder de enskilda till

skada, och att vidtaga åtgärder för rättelse. Att en enda person skulle ha som huvuduppgift att tillvarata båda sidornas intressen i processen vid domstolen var dock inte avsikten. Jag tror, herr Larsson, att detta skulle vara en praktiskt taget omöjlig uppgift.

Herr LARSSON, THORSTEN, (cp):

Herr talman! Jag kan instämma i vad herr statsrådet framhöll beträffande den historiska gången i ärendet, d. v. s. vad man ursprungligen avsåg med det allmänna ombudet. Den saken är naturligtvis klar, men därefter har det ju hänt en del. Vad riksdagen — och utskottets behandling — närmast avsåg var väl just frågan om här inte behövs ett ombud som kan tillvarata *både* allmänhetens och den enskildes rätt. Detta kan måhända tyckas vara en svår uppgift, men visst inte omöjlig, och jag undrar om man inte helt enkelt skulle få en enhetligare och rättvisare bedömning av rättsfallen i hela landet, om man hade en sådan kontroll. Jag tror att de enskilda ärenden, som försäkringsverket per år underställer försäkringsdomstolen, nästan kan räknas på ena handens fingrar. Detta är otillfredsställande.

Det är nämligen inte alltid så, att ett verk anser sig böra skicka upp sina egna ärenden till prövning. Om jag får säga min mening till statsrådet, så tycker jag faktiskt inte att det är riktigt att man skall vara tvungen att via press och via interpellationer riksdagsmän dra upp sådana här ärenden till offentligheten. Även om detta tillvägagångssätt är en vedertagen form, som kanske i och för sig behövs som institution, tycker jag inte att det är rationellt, utan frågor av detta slag bör kunna handläggas på ett helt annat sätt.

När jag fått svaret, undrade jag om jag kanske hade varit för snabb med min fråga, så att man inte hunnit överväga detta spørsmål i sin fulla räckvidd. Jag kan nämligen inte tänka mig,

Ang. reseersättning i vissa fall vid sjukdom — Ang. domänverkets markförvärv

att man i socialdepartementet är helt okunnig om nödvändigheten av ett allmänt ombud.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Herr Thorsten Larssons sista inlägg föranleder mig bara till den kommentaren, att de ärenden som gäller enskilda människors klagomål till försäkringsdomstolen sannerligen inte kan räknas på ena handens fingrar.

Vad som i detta sammanhang är utomordentligt viktigt är väl ändå, att vi har det så ordnat att en enskild medborgare, som anser att han inte fått sin rätt helt tillgodosedd, har denna möjlighet att få den prövad på ett objektivt och sakligt sätt. Det är vad som sker i dag.

Herr **LARSSON, THORSTEN**, (cp):

Herr talman! För att undanröja det missförstånd, som tydligen har uppstått mellan socialministern och mig, vill jag säga, att jag väl vet att det kommer många ärenden till försäkringsdomstolen. Vad jag avsåg var emellertid sådana ärenden rörande den enskildes rätt, som riksförsäkringsverket självt underställer domstolen för prövning.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. reseersättning i vissa fall vid sjukdom

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING**, som förklarar sig ännu vid detta sammanträde besvara jämväl herr *Lundins* interpellation angående reseersättning i vissa fall vid sjukdom, fick nu ordet och yttrade:

Herr talman! Herr Lundin har frågat, om jag kan upplysa när riksdagen

kan vänta förslag om reseersättning från den allmänna sjukförsäkringen i samband med sjukgymnastik och annan behandling, som avses i en kungörelse den 25 maj 1962 (nr 387).

Frågan utreds av 1961 års sjukförsäkringsutredning. Utredningen planerar att lägga fram ett betänkande, som bl. a. behandlar denna fråga, under år 1968.

Herr **LUNDIN** (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret.

Jag beklagar att det ännu kommer att dröja flera år innan vi kan förvänta ett förslag i denna fråga. När vi 1965 motionerade om att resebidrag även skulle kunna utgå till patient som fick sådan vård och behandling som det här är fråga om gav jag ett exempel då en läkare förordnar sjukgymnastisk vård åt en patient. Det kan ofta bli upp till 15 behandlingar, och resorna är många gånger dubbelt så dyra som vårdkostnaderna.

Det gäller en grupp av sjuka som är i en mycket ogynnsam särställning i förhållande till andra, och jag avsåg med min fråga att få ett besked för att sedan i stället på det kommunala planet försöka utverka en hjälp till dessa människor.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. domänverkets markförvärv

Ordet gavs därefter till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST**, som meddelat, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Eskilssons* interpellation angående domänverkets markförvärv, och nu anförde:

Herr talman! Herr Carl Eskilsson har frågat vilka värderingsgrunder jag anser bör ligga till grund vid domänverkets markförvärv.

Ang. domänverkets markförvärv

Vid domänverkets inköp och försäljning av skogsmark tillämpas de värderingsgrunder som redovisades i proposition nr 148 till 1959 års riksdag. Dessa innebär i korthet att skogens väntade avkastning är utgångspunkt vid värderingen. Avkastningsvärdet beräknas efter samma räntesats som gäller för den s. k. normalräntan. Då särskilda skäl föreligger kan värderingsresultatet jämkas. Mot angivna värderingsgrunder har riksdagen, som behandlat frågan vid upprepade tillfällen, ej haft någon erinran.

I det stora antal ärenden om inköp av skog för domänverkets räkning, som avgjorts på min föredragning, har jag varit i tillfälle att konstatera att domänstyrelsen iakttagit nyss nämnda värderingsgrunder. Det skulle i och för sig vara tänkbart att dessa värderingsgrunder kunde ge värden som avvek från prisen på den allmänna marknaden.

En undersökning avseende kalenderåren 1962—1966 av domänstyrelsens förvärv av fastigheter på auktioner har emellertid gett vid handen att domänstyrelsen i nio fall har kunnat förvärva objekt till eller under det i värderingarna angivna beloppet, i ett fall har domänstyrelsen förvärvat objektet till pris som något överstiger värderingsbeloppet. I icke mindre än 14 fall har domänstyrelsen ej kunnat köpa, eftersom andra köpare har bjudit belopp överstigande domänstyrelsens värdering.

Jag anser mig böra framhålla att värdering av skog aldrig kan ske exakt utan att olika värderingsmän även om de tillämpar samma grunder kan komma till något olika resultat. Ytterligare en omständighet som spelar roll vid bedömningen av det faktiska värdet på en skogsfastighet är dess läge ur arronderingssynpunkt. Att en köpare, som får en påtaglig arronderingsvinst, kan och bör bjuda ett högre pris än en köpare som inte kan göra en sådan vinst framstår för mig som uppenbart.

Mot bakgrunden av det anförda anser jag det ej finnas anledning att överväga ändring i de värderingsgrunder som tillämpas för domänverkets markförvärv.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation.

Med den allmänna formulering som jag gav min fråga kunde jag nästan i förväg ana mig till svarets innehåll. Jordbruksministern förklarar nämligen, att domänverket iakttagit de av riksdagen godkända värderingsgrunderna vid sina markförvärv.

Emellertid gör jordbruksministern ett viktigt undantag från huvudregeln. Om en köpare, t. ex. domänverket, får en påtaglig arronderingsvinst, kan och bör han bjuda ett högre pris än en köpare som inte kan göra en sådan vinst. Det är just ett sådant fall i mitt hemlän — och ett mycket uppmärksammat fall — som var bakgrunden till min fråga. Jag ber därför att få upprepa några omständigheter kring domänverkets inköp av fastigheten Ryd 1: 14 i Västra Ny socken, som jag omnämnt i min interpellation.

Under åren 1958—1963 inköpte lantbruksnämnden i Östergötlands län tre gårdar i Ryds by i Västra Ny. Mening- en var att genom olika rationaliseringsåtgärder bilda en bärkraftig fastighet som sedan skulle säljas till en köpare vilken bosatte sig där. Inköpspriserna var låga, och det är att märka att åtminstone det första förvärvet skedde efter hembud, sedan lantbruksnämnden vägrat förvärvstillstånd för en privat köpare. Det sammanlagda inköpspriset för gårdarna, som har en areal av 430 hektar, var något över 500 000 kronor. 1965 års taxeringsvärde är 538 000 kronor. När fastigheten utbjöds till försäljning värderades den av lantbruksnämnden till 731 000 kronor. De inkomna anbuden från enskilda spekulanter varierade mellan 550 000

Ang. domänverkets markförvärv

och 852 000 kronor. Dessutom bjöd domänverket 1 400 000 kronor, alltså ett pris som var nära dubbelt så högt som lantbruksnämndens värdering.

Jordbruksministern framhåller att det är svårt för olika värderingsmän att göra exakt lika värderingar. Det låter säga sig, men om domänverkets värdering i detta fall var realistisk måste ju den tidigare värderingen ha varit behäftad med påtagliga brister. Då måste också de priser, som lantbruksnämnden betalade vid förvärvet av gårdarna, vara hållna långt i underkant. Det är emellertid troligt att domänverket i detta fall tillämpat den av jordbruksministern redovisade undantagsregeln och betalat ett pris som ligger över det verkliga värdet.

Tyvärre kan en sådan avvikelse från huvudregeln få tråkiga konsekvenser: de ursprungliga säljarna kan fråga sig om de blivit korrekt behandlade vid sin försäljning. Avvikelsen kan också medverka till en allmän upptrissning av prisläget på jordbruksfastigheter — höga priser sprider sig som ringar i vattnet. Det blir inte lätt för jordbrukare som måste räkna med omedelbar förräntning på sitt kapital, och detta till dagens ränteläge, att hävda sig i konkurrensen. Därigenom försvåras rationaliseringen inom jordbruket.

Samtidigt som jag än en gång tackar för svaret, väddar jag därför till jordbruksministern att vaka över att de beslutade värderingsgrunderna i största möjliga utsträckning får ligga till grund för domänverkets markförvärv.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag har noterat att herr Eskilsson i det aktuella fallet bara har angett några siffror. Jag vet med tanke på hans tidigare inställning att han har förståelse för att jag inte kan gå in i alla detaljer i detta ärende. Ett enstaka ärende lämpar sig ju inte alltid till att belysa en princip, och om det här fallet skall uppfattas som ett undantag eller ej kan vi kanske läm-

na därhän. Mycket talar ju för att särskilda omständigheter förelåg, vilket framgick av vad herr Eskilsson yttrade. Fastigheten gränsade till ett tidigare innehav. Jag vågar inte påstå att detta är hela förklaringen till det höga priset, jag har bara anfört denna omständighet som är sådan att man får lov att beakta den. Det bör kanske också sägas, eftersom det tydligen blivit något missförstånd kring detta ärende, att det köpet ju aldrig kom till stånd. Däremot ingick fastigheten senare i ett byte, där domänverket också var berört. Det var ett triangelbyte, och den värdering som då gjordes av fastigheten i samband med bytet slutade på 1 080 000 kronor. Det är således ett något lägre värde, och det priset fick domänverket lov att betala för denna fastighet i samband med bytestransaktionen. Men jag vidhåller att det är mycket svårt att dra några allmänna slutsatser ur enskilda fall, ur det förhållandet att domänverket eller någon annan lyckats köpa en viss egendom. Om vi skall diskutera denna fråga fullt ut, kan man också säga att i det fall där domänverket icke har kunnat köpa respektive egendomar utan där det upprepade gånger har kommit andra köpare, skulle man ha anledning fråga: Har domänverket i så fall utnyttjat alla möjligheter som förelegat att göra en värdering uppåt? Har verket verkligen vinnlagt sig om det intresse som jag föreställer mig kan föreligga för verket i en sådan situation? Detta vill jag icke uttala någon mening om. Vi får naturligtvis tänka oss att när man skall precisera ett pris kan det hända att den ene är djärvare än den andre. Det får väl jämnas ut sig i det långa loppet.

Jag menar att det fall som här åberopats inte ger mig anledning att plädера för någon ändring av värderingsprinciperna.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Interpellation ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 39, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 40, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 12 och 20 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt; samt

nr 42, angående försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området.

Anmälades och godkändes första lagstiftningens förslag till riksdagens skrivelse, nr 82, till Konungen i anledning av väckta motioner dels om översyn av lagstiftningen om förtal, dels om översyn av lagstiftandet om förtal av avlidna.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 27, med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt artonde ordinarie möte; samt

nr 38, angående reglering av priser på fisk under budgetåret 1967/68, m. m.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herrar vice talmän i riksdagens första kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte dem tillsätta befattningshavare hos kammaren, den 1 mars 1967.

§ 1.

På därom av fru Gertie Göransson gjord framställning beslöt herrar deputerade att för enskilda angelägenheter

bevilja henne partiell tjänstledighet tills vidare från fullgörande av 1/3 av henne åvilande tjänstgöringsskyldighet.

§ 2.

Sedan förutvarande förste kanslisten hos första kammaren Wilhelm Stenwall enligt protokoll av den 12 januari 1967 anställts hos kammaren för att bestrida vissa göromål, beslöt herrar deputerade nu att förlänga anställningen att gälla till och med utgången av innevarande mars månad; och skulle ersättning till Stenwall liksom förut utgå med 2 980:— för månad jämte det generella tillägg som för år 1967 komme att utgå inom den övriga delen av riksdagsförvaltningen.

År och dag som ovan

K.-G. Lindelöw

Interpellation ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

Herr AHLMARK (fp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! I Angola och Moçambique pågår sedan flera år tillbaka krig mellan Portugal och afrikanska befrielseströmmar. Inget tyder på att Portugals regering överväger att låta dessa båda områden få självständighet. Utgången av kraftmätningen torde i stället i hög grad bero på de resurser av olika slag som från båda sidor kan sättas in i kriget.

I det läget har Portugals handel med andra industriländer ökat utomordentligt snabbt, delvis med hjälp av Portugals medlemskap i EFTA. Särskilt påtaglig har stegringen i handeln med just EFTA-länderna varit, eftersom EFTA-länderna i stort sett rivit sina tullar gentemot Portugal. Från 1960 till 1965 har importen från EFTA-länderna nära nog fördubblats medan exporten mer än fördubblats; samma är förhållandet med handeln mellan Portugal och Sverige. Handeln med EFTA har därige-

Interpellation ang. Sveriges samarbete med Portugal inom EFTA, m. m.

nom kommit att betyda relativt sett alltmer för Portugals ekonomi.

Portugals bruttonationalprodukt har ökat från 69,5 miljarder escudos 1960 till 111,0 1965. Under samma period har Portugals utgifter för kriget i de afrikanska besittningarna vuxit ännu snabbare. Portugals rubricerade försvarskostnader har, enligt uppgifter från Institute for Strategic Studies, stigit från 93 miljoner dollar 1960 till 252 miljoner dollar fem år senare. Självfallet är det däremot mycket svårt att få en bild av stegringen av Portugals *reella* utgifter för krigföringen i Angola och Moçambique.

Det är dock uppenbart att handelns snabba ökning och de utländska investeringarna i Portugal, vilka stimulerats av EFTA-samarbetets konsekvenser, bidragit till Portugals ekonomiska utveckling och därmed till att allt större belopp kan nyttjas för krigföringen i Afrika. Sverige har också inom EFTA:s ram genom den ekonomiska utvecklingskommittén, som startade sin verksamhet efter ett möte i Lissabon 1963 och som i stor utsträckning handlägger problem om Portugals industri, ställt expertis till Portugals förfogande. Sådant stöd har getts utan att vi tvingats därtill av förpliktelser i EFTA:s stadga.

Också på annat sätt har EFTA-länderna gjort åtaganden gentemot Portugal. Vid flera sammankomster med EFTA:s ministerråd har detta i uttalanden uttryckt sin inbördes solidaritet inför kommande förhandlingar med EEC. Regeringarna har lovat varandra att försöka underlätta samtliga EFTA-länders anslutning till en gemensam europeisk marknad. Något undantag har aldrig gjorts för Portugal, som därigenom getts visst löfte om ett kanske värdefullt stöd vid förhandlingar om anslutning till den gemensamma marknaden.

EFTA-stadgan rymmer tyvärr ingen paragraf om uteslutning av något land

ur frihandelsorganisationen. Men det kan inte hindra t. ex. Sverige från att inom EFTA:s ram försöka utöva påtryckningar på Portugal för att underlätta införande av självständighet och majoritetsstyre i Angola och Moçambique. Portugal blir alltmer beroende av handeln med övriga EFTA-länder. Passivitet i EFTA kan därför inte försvaras med eventuell aktivitet i t. ex. Förenta Nationerna. Det bör vara vårt lands uppgift att i alla sammanhang där så är praktiskt möjligt resa frågan hur tragedin i Portugals afrikanska kolonier ska kunna förkortas. I dag förlänger vi den.

Med anledning av vad som ovan anförts vill jag till statsrådet och chefen för handelsdepartementet ställa följande frågor:

1) Anser statsrådet att den kraftigt vidgade handeln med Portugal, som underlättats av Portugals medlemskap i EFTA, ökar landets resurser att föra krig i Angola och Moçambique?

2) Avser statsrådet att inom EFTA:s ram försöka utöva påtryckningar på Portugal för att underlätta övergången till självständighet och majoritetsstyre i Angola och Moçambique?

3) Avser statsrådet att inom ramen för den ekonomiska utvecklingskommittén i EFTA låta Sverige fortsätta att underlätta Portugals ekonomiska utveckling?

4) Anser statsrådet att EFTA och därmed Sverige också i fortsättningen bör förklara sig solidariskt med Portugal inför eventuella förhandlingar med EEC och därigenom underlätta Portugals anslutning till en gemensam europeisk marknad?

På gjord proposition medgav kamraren, att ifrågakvarande spörsmål finge framställas.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor denna dag framstälts, nämligen:

av herr *Olsson, Johan*, (cp) till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet: »Vill Statsrådet medverka till att de livräntor, som utgår till personer, som skadats under militärtjänst, uppräknas så att kompensation erhålles för penningvärdeförsämringen samt göres värdebeständiga?»; samt

av herr *Kristiansson, Axel*, (cp) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Är Statsrådet beredd taga initiativ till sådan ändring av vägtrafikförordningen, att traktorer undantages från kravet på att besiktningssinstrumentet alltid måste medföras vid färd?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 17.05.

In fidem
K.-G. Lindelöv

Fredagen den 3 mars

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollen för den 23 nästlidne februari.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 27, med anhållan om yttrande över vissa rekommendationer och resolutioner som Europarådets rådgivande församling antagit vid sitt artonde ordinarie möte.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 38, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1967/68, m. m.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 44, angående fortsatt omorganisation av väg- och vattenbyggnadsverket, m. m.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av motioner om en europeisk konvention rörande medborgarskapsrätten;

nr 2, i anledning av motioner om en svensk vitbok i vietnamfrågan; samt

nr 3, i anledning av motioner om Sveriges officiella inställning till Nordvietnam;

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av motioner angående ändrad valdag;

nr 23, i anledning av motion angående ändrade bestämmelser om upprättande av röstlängd;

nr 24, i anledning av motioner angående bestämmelser mot otillbörligt utnyttjande av namn vid upprättande av valsedlar;

nr 25, i anledning av motioner angående utredning om viss utsträckning av skyddet för partibeteckningar;

nr 26, i anledning av motioner angående införande av bestämmelser om valsedlars storlek; samt

nr 27, i anledning av motioner om vissa ändringar i bestämmelserna angående förfarandet vid valförrättning;

statsutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1967/68 inom finansdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1967/68 inom inrikesdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1967/68 till civilförsvaret jämte i ämnet väckta motioner;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1967/68 till bidrag till kostnader för kommunal beredskap och brandförsvaret; samt

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående livränta till vissa personer;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av statens andel i lotterimedel; samt

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Peru för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 6, angående verkställd granskning av riksbankens och riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

nr 7, angående användande av riksbankens vinst för år 1966; samt

nr 8, i anledning av motioner om sänkning av riksbankens diskonto;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner angående fri rättegång för utlänning;

nr 11, i anledning av väckta motioner om åtgärder mot vapenstöld; samt

nr 12, i anledning av väckt motion om anknytande av äktenskapets rättsverkningar till lysningen i stället för till vigseln;

nr 13, i anledning av väckt motion om vidgad befogenhet för vigselförrättare inom annat kristet trossamfund än svenska kyrkan; samt

nr 14, i anledning av väckta motioner om nya former för konkursförvaltning;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillägg till livräntor enligt förordningen den 11 juni 1943 (nr 347) om vissa ersättningar vid införandet av statsmonopol å importen av tobaksvaror, jämte i ämnet väckt motion;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 32 § förordningen den 14 december 1956 (nr 629) om erkända arbetslöshetskassor;

nr 9, i anledning av väckta motioner om socialförsäkringskyddet för företagare och fria yrkesutövarer;

nr 10, i anledning av väckta motioner om deltids- och korttidsanställdas samt lågavlönades ställning inom den allmänna försäkringen;

nr 11, i anledning av väckta motioner

angående det statliga bidraget till allmän försäkringskassa; samt

nr 12, i anledning av väckt motion angående efterlevnaden av vissa bestämmelser i hälsovårdsstadgan och i lokala ordningsstadgor;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion angående åldersgränsen för rätt att föra moped;

nr 10, i anledning av väckt motion angående lämplighetsprövningen vid tillståndsgivningen för yrkesmässig biltrafik;

nr 11, i anledning av väckt motion om varningsskylt å traktorslöp;

nr 12, i anledning av väckta motioner om användande av varningstrianglar i trafiken; samt

nr 13, i anledning av väckta motioner om upphävande av bestämmelserna om trafik i samband med statsbesök; även som

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av väckta motioner om arbetsgivares uppgifts- och uppbördsskyldighet m. m.;

nr 5, i anledning av väckt motion om åtgärder mot ocker vid försträckning;

nr 6, i anledning av väckta motioner om rätten till frimärken å vissa postförsändelser;

nr 7, i anledning av väckta motioner om utbyggnad av ett underleverantörsystem inom näringslivet; samt

nr 8, med anledning av väckta motioner om identitetskort för befattningshavare som besöker äldreomsorg m. fl.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.06.

In fidem

K.-G. Lindelöw